

Dominik Grohmann

Úkryty pro živočichy

www.peceoprirodu.cz

Tento projekt je spolufinancován Státním fondem životního prostředí ČR na základě rozhodnutí ministra životního prostředí.

www.mzp.cz www.sfzp.cz

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Milí čtenáři, milé čtenářky,

člověk nezanedbatelným způsobem zasahuje do naší krajiny. Mnoho rostlin i živočichů tak přichází o svá přirozená stanoviště. A díky tomu každoročně zaniká mnoho druhů. Byť se nám může zdát, že není v našich možnostech tento trend ovlivnit, opak je pravdou.

I proto držíte v rukou tuto útlou brožuru, která přináší inspiraci, jak pomoci různým druhům živočichů. Vedle pomoci pro hmyz zde najdete úkryty pro plazy, drobné savce či ptáky.

Ptačí budky zde ovšem nehledejte, o těch jsme napsali jinou brožuru, kterou najdete na stránkách www.peceoprirodu.cz.

Na tomto webu se věnujeme také ovocným stromům a studánkám. Jedná se o projekt představující různorodou inspiraci, jak pomáhat přírodě. V první řadě bychom ovšem měli zachovávat přirozená stanoviště a předcházet tak vůbec potřebě přírodě pomáhat.

Nechť vás tato příručka inspiruje

Dominik Grohmann

autor textu a koordinátor projektu

www.peceoprirodu.cz

Obsah

Hmyzí hotel	4
Čmelín	6
Ježkovník	8
Hadník	10
Suchá zídka	12
Netopýrník	14
Berlička pro dravce	16
Keře	17
Květnaté louky	18
Doupné stromy/torza	20
Přirozená stanoviště	22

Hmyzí hotel

Mnoho z nás zná včelu medonosnou. Vedle ní však existuje mnoho dalších druhů včel, které nežijí v koloniích. Říkáme jim včely samotářky; jedná se o skupinu blanokřídlého hmyzu, který žije samotářským, avšak rozmanitým způsobem života. Většina z nich hnízí v různých dutinách a skulinách (např. starých stromů). Vlivem nedostatku těchto přirozených stanovišť ubývá i počet těchto včel. My jim však můžeme snadno vytvořit takzvaný hmyzí hotel.

Jedná se o jednoduchou dřevěnou konstrukci vyplněnou různým materiálem obsahujícím dutiny o průměru 3–8 mm. Mohou být z dutých stébel, ale i předvrtané do kusu dřeva či nepálené cihly. Čím rozmanitější, tím lepší. Možností je celá řada a výsledek záleží na naší kreativitě. Jen nesmíme zapomenout, že dutinky musí být neprůchozí. Tedy, že zadní stěna hmyzího hotelu musí být plná.

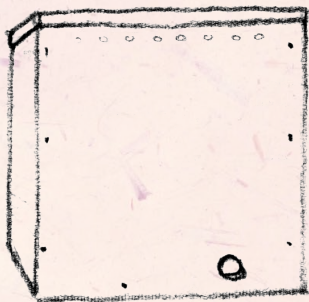

Tento úkryt můžeme umístit kamkoliv nad zem. Včelky po určité době hotel najdou a budou jej pravidelně obsazovat. V případě výskytu strakapoudů lze na přední stěnu umístit králičí pletivo, které zabrání vytahání larev a stébel z hotelu.

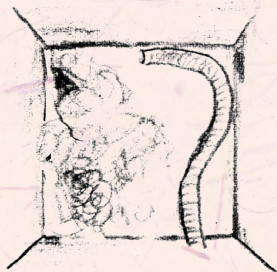
Čmelín

Vedle mnoha druhů včel jsou v naší krajině ohrožené i různé druhy čmeláků. Přitom právě čmeláci jsou schopni na našich zahradách opylovat rostliny při mnohem nižších teplotách než včely. Mnoho čmeláčích matek na jaře nenajde vhodný úkryt pro zahnízdění a následně hynou. Pokud chceme „ulovit“ matku, musíme umístit čmelín někde na louce nízko u země, protože čmeláci zpravidla využívají různé nory po hlodavcích. Pro další způsoby odchycení doporučujeme načerpat informace na stránkách www.cmelaci.cz.

30 x 30 x 30 cm

Uvnitř čmelínu:

Čmelín by měl splňovat několik základních parametrů. Jedná se v podstatě o dřevěnou krychli či kvádr o rozměrech přibližně 30 x 30 x 30 cm s odnímatelnou střechou, abychom mohli čmelín po sezóně pohodlně čistit. Za vletovým otvorem je důležitá trubice (nebo chodbička), která jednak simuluje přirozené hnízdiště a také brání čmeláky před predátory. Zapomenout bychom neměli ani na odvětrávání formou malých dírek u střechy nebo většího otvoru překrytého sítkou. Vnitřek čmelínu vysteleme nějakou plstí (ovčí vlna, len, konopí).

Ježkovník

Ježci obvykle přezimují v hromadách listí. Chcete-li jim ovšem přezimování ulehčit, můžete jim vytvořit ježkovník. Jedná se o budku o rozměrech přibližně 30 × 30 × 30 cm s chodbičkou o velikosti 20 × 15 × 50 cm.

Celý ježkovník se umístí na zem a zasype se hromadou listí tak, aby vyčuhoval pouze otvor do chodbičky. Je vhodné vnitřek

částečně vyplnit senem nebo listím,
ať ježkům ušetříme práci.

Bude se jim tak nejen lépe přezimová-
vat, ale rádi v tomto úkrytu odchovají
i svá mláďata. A to s větší úspěšností
než v „pouhé“ hromadě listí.

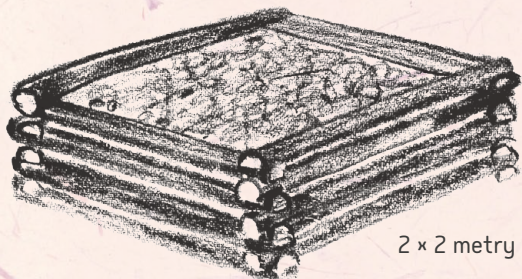

Hadník

Jak se zbavit nežádoucích hlodavců? Založte hadník a přilákejte na svůj pozemek užovku obojkovou. Hadi se totiž neostýchají a dostanou se přímo do nor, kde vybírají i mláďata. Tím výrazně sníží počty hlodavců. Zvláště při problémech s hryzci lze toto opatření velmi doporučit.

Na první pohled vypadá hadník jako větší kompost o půdorysu 2 x 2 m. Stěny hadníku může tvořit buď pletivo s oky 3 x 3 cm, nebo nějaké trámy, mezi nimiž je mezera tři centimetry – aby se tudy protáhly užovky, nikoliv už ale predátoři živící se jejich vajíčky.

Na dno ohrazeného prostoru umístíme větve různých velikostí, na to vrstvu papíru, pak opět vrstvu větví a papíru a na to organický materiál – zeminu, trávu, listí, piliny apod. Toto souvrství opakujeme znovu a znovu, dokud nenaplníme celý hadník. A pak už jen čekáme. První rok se zpravidla nic neděje. Druhý rok můžeme potkávat různé bezobratlé, případně ještěřky. Až po dvou letech od založení hadníku můžeme nachá-

2 x 2 metry

zet vajíčka užovky
– připomínají pingpon-
gové míčky. A to je
chvíle, kdy se zároveň
můžete rozloučit
s hryzci a dalšími
hlodavci, které na
svém pozemku již
nespatříte.

Suchá zídka

Hromada kamení představuje pro mnoho živočichů cenný biotop. A pokud bychom chtěli z této hromady učinit užitečnou zídku, která nám pomůže například zpevnit svah, oceníme to i my. Jedná se o prvek, který býval v naší krajině poměrně běžný, a můžeme jej ještě dnes zahlédnout na mnoha místech naší republiky. Na suché zídce a v jejich štěrbinách můžeme spatřit mnoho druhů plazů i hmyzu.

Stavba suché zídky není složitá, ale velmi zdlouhavá. Aby se nám ze zídky nestala brzy opět hromada kamení, musíme skládat jednotlivé kameny tak, aby byly na vazbu. (Kameny v každé další řadě překrývají spáru mezi kameny pod nimi.) Zároveň je třeba co nejvíce skulinek vyplnit menšími kameny, aby se žádný kámen neměl tendenci pohybovat. Vyžaduje to zdlouhavé přebírání kamenů (které nejsou lehké) a připomíná to složité puzzle. Výsledek však rozhodně stojí za to!

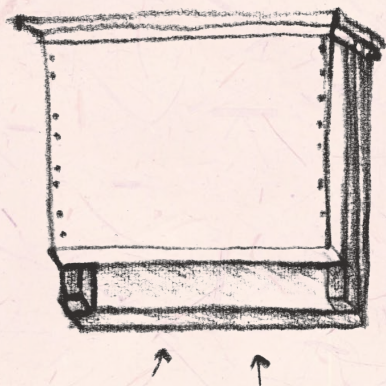

Netopýrník

Tento úkryt slouží netopýřům pro přenocování v letním období. Zejména ve městech, ale i v hospodářských lesích, kde je nedostatek přirozených dutin, jsou budky pro netopýry vyhledávané. Využívat je mohou buď jednotliví samci, nebo celé letní kolonie. Během zimy netopýrník obsazený nebude, jelikož většina druhů netopýřů hnízdí ve velkých koloniích v jeskyních.

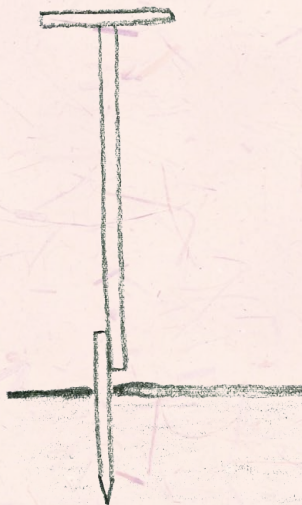

Netopýrník má zpravidla plochý tvar s jednou přístupovou šterbinou zespodu. Důležité je, aby vnitřní stěny nebyly hoblované a netopýrům se tak dobře šplhalo. Případně lze na vnitřních stěnách udělat rýhy. Tento úkryt není potřeba čistit, jelikož slouží pouze k přenocování. Umisťujeme jej na stromy nebo stěny budov do výšky 2–5 metrů.

Berlička pro dravce

Velmi užitečným nástrojem v krajině bez solitérních stromů mohou být berličky pro dravce. Nejjednodušší instalaci představuje uvedený obrázek. Důležité je použít k zatlučení do země kůl z odolného dřeva (dub, akát), abychom nemuseli berličku každé dva roky spravovat. Zvláště v krajině s přemnoženými hlodavci může tento prvek pomoci s jejich redukcí.

Keře

Lidé přestali mít rádi keře. Je to zvláštní zvyk, ale je to tak. Lidé mají rádi přehlednou a udržovanou krajinu, což keřům nesvědčí. A nesvědčí to pak ani mnoha druhům živočichů včetně těch, které máme rádi. Keřové patro mnoho živočichů vyžaduje a neobejde se bez něj. Co je pro nás přehledná a uklizená krajina, to je pro spoustu druhů nebezpečná krajina, kde se nemohou schovat. Proto je velmi důležité vysazovat keře, které krajinu učiní pro mnoho živočichů bezpečnější. A ani člověk nemusí přijít zkrátka. Vedle tradičního klokoče (ze kterého se vyráběly korálky nejen na růžence) můžeme sázet například dřín, hlohy či mirabelky a naplnit tak i své žaludky. Ideálně sázejme keře mezi stromy v různých alejích a stromořadích kolem polních cest.

„Je to paradoxní i logické, smutné i nadějně, že citlivost k živým tvorům roste s tím, jak je fakticky hubíme. Slunečnicová semena, která o tříkrálových mrazech nasypeme do krmítek, přineseme z hypermarketů, které vyrostly na místě příměstské křovinaté divočiny, která ptáky živila, na místě lopuchu a bodláků, lebedy a merlíku, šípků a pámelníků.“

Hana Librová

Květnaté louky

Ve městech i obcích jsou stovky hektarů travních ploch. Mnohé z nich se musí v létě několikrát měsíčně sekat a zavlažovat. Pokud bychom se na takové plochy podívali optikou různých živočichů, připadaly by nám jako zelená poušť.

To si však už mnoho starostů a lokálních spolků uvědomuje, a tak můžeme pozorovat narůstající trend květnatých pásů na obecních pozemcích. Což je skvělá zpráva! Má to totiž hned několik efektů – místa s květinami se nemusí sekat tak často (zpravidla jen dvakrát do roka), krása květů rozjasní každý pozemek, poskytuje to úkryt i pastvu různým opylovačům a dalším bezobratlým. Na trhu existuje spousta „lučních směsí“, takže výběr je velmi široký, ale měl by být přizpůsoben lokálním podmínkám.

Doupné stromy/torza

Staré stromy na pokraji rozlámání představují neuvěřitelně cenný biotop. Kromě toho, že ve starých doupných stromech mohou najít možnost k zahníždění různé druhy ptáků či savců, tak v nich nacházejí potravu a úkryt mnohé druhy bezobratlých – často velmi užitečných pro náš sad/zahradu/pole.

A že takové stromy jsou ohromnou vzácností, se můžeme přesvědčit v kdejakém hospodářském lese či monokulturní krajině. Proto namísto toho, abychom starý strom pokáceli, můžeme ořezat pouze jeho větve tak, aby nemohli na nikoho spadnout, ale kmen a silné části větví ponechat. Ideální je ořezat větve takovým způsobem, aby se nejednalo o čistý řez, ale konec větve zůstal roztřepený a mohli jej využít další živočišové například k napichování či schovávání potravy.

Často tak vytvoříme velmi originální umělecké dílo.

Přirozená stanoviště

Vedle doupných stromů, keřů, hromad kamení či solitérních stromů, o kterých již byla řeč, můžeme podporovat tvorbu či zachování i dalších biotopů, které podporují výskyt nejen různých druhů živočichů a rostlin, ale mají i další funkce v naší krajině. Jedná se především o různé tůně a mokřady, které významně pomáhají zadržovat vodu.

Naše krajina doznala za poslední staletí velkých změn a mnoho druhů o přirozená stanoviště přichází. Návrat mozaikovitě krajiny do určité míry řeší Územní systém ekologické stability (ÚSES), který se snaží různé biotopy zachovat, vytvářet a propojit. Idea je samozřejmě smysluplná, její naplnění však pokulhává. Je tedy na každém z nás, zda se odvážíme a využijeme tento užitečný nástroj k prosazení nových výsadeb (i s keři), tvorby tůní či remízků.

Pokud se nám to časem podaří, nebude již třeba dalších budek a berliček pro ptáky, ani ježkovníků či hadníků. Přirozená stanoviště mají v krajině vždy větší význam a měli bychom jim dát přednost před vytvářením alternativních umělých úkrytů.

Užitečné odkazy

Na internetu i v literatuře naleznete spoustu tipů, jak pomoci různým živočichům. Rádi bychom zde ještě uvedli několik odkazů, které rozhodně stojí za pozornost, přičemž z některých jsme sami čerpali při psaní této brožury.

www.veronica.cz

Na stránkách ekologického institutu Veronica naleznete mnoho podrobností týkajících se přírodních zahrad a podpory biodiverzity v nich i v naší krajině.

www.vcelkysamotarky.cz

Web shrnující poznatky o včelách samotářkách, s ukázkami a popisy.

www.cmelaci.cz

Web obsahující mnoho důležitých informací týkající se chovu čmeláků. Naleznete zde užitečné informace k odchycení matky na jaře i k jejímu úspěšnému zahníždění, a také mnoho důležitých tipů, jak sestrojít čmelín.

www.pomahamprirode.cz

E-shop Českého svazu ochránců přírody JARO, který nabízí různé úkryty pro mnoho živočichů; od hmyzích hotelů, přes veverkovník a čmelín, až po budky pro dravce.

Vydalo: Hnutí Brontosaurus

Autoři textu: Dominik Grohmann

Ilustrace: Berta K. Marešová

Fotografie:

Vejce str. 11: Paul (CC BY-NC-ND 2.0)

Užovka str. 11: DavidJ, (CC BY 2.0)

Dutina str. 21: princecody (CC BY-NC-ND 2.0)

Strom str. 21: Roger Ward (CC BY-NC-ND 2.0)

Berlička str. 16: Dominika Grohmann

Netopýr str. 14: Gilles San Martin (CC BY-SA 2.0)

Mokřad str. 23: Matt (CC BY-SA 2.0)

Výr velký str. 25: Michael Brace (CC BY-NC-ND 2.0)

Sazba: Berta K. Marešová, Dominika Grohmann

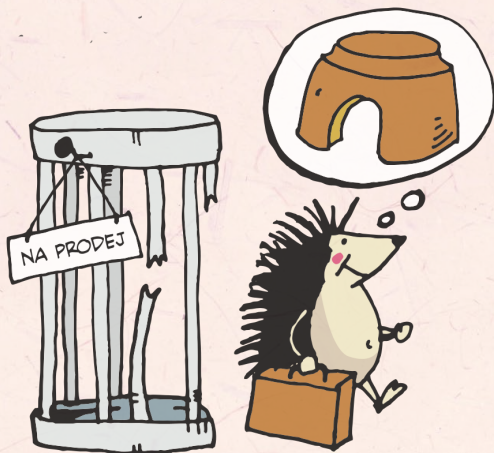
Vytištěno na recyklovaném papíře.

naděluje dárky přírodě

Nadělte spolu s námi strom, ptačí budku, vyčištěnou studánku nebo třeba domek pro ježky!

Vše o Dárcích přírodě najdete na
www.darkypriode.cz

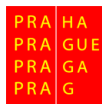
Hnutí Brontosaurus jsou převážně mladí lidé do 26 let, kteří propojují smysluplnou práci pro přírodu, památky i lidi s netradičními zážitky a zábavou. Každoročně s nimi vyrazí na kosení orchidejových luk, sázení stromů, opravování hradů nebo třeba stavění školy v Himálajích tisíce dobrovolníků a dobrovolnic.

„Chceme svět, kde lidé nejsou lhostejní ke svému okolí, respektují a ctí přírodu a kulturní bohatství a společně o ně pečují.“

www.peceoprirodu.cz

Tento projekt je spolufinancován Státním fondem životního prostředí ČR na základě rozhodnutí ministra životního prostředí.
www.mzp.cz www.sfzp.cz

Tato brožura byla vytvořena za finanční podpory Magistrátu hlavního města Prahy.
www.praha.eu

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY